

П. С. Олешко,
кандидат історичних наук, доцент, ректор
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (ВІППО)

Розвиток регіональної післядипломної педагогічної освіти: сучасні тенденції та виклики

Проаналізовано аспекти підвищення ефективності діяльності інституту післядипломної педагогічної освіти, обґрунтовуються умови здійснення неперервної освіти педагогів, увага акцентується на ідеях інноваційного розвитку регіональної післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: інноваційний розвиток, неперервна освіта, підвищення кваліфікації, післядипломна педагогічна освіта, професійна компетентність.

Oleshko P. S. Development of Regional Postgraduate Pedagogical Education: Current Trends and Challenges.

Aspects of improving the efficiency of Postgraduate Pedagogical Education

Institute activity are analyzed, conditions of continuous pedagogical education are justified, it is focused on ideas of innovative development of regional postgraduate pedagogical education.

Key words: innovative development, continuous education, advanced training, postgraduate pedagogical education, professional competence.

Постановка проблеми. Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін у політичному, економічному й соціальному житті нашої держави. Модернізація усіх сфер суспільства, запровадження нових технологій та їх постійне оновлення вимагають нових знань, умінь працівників та нових підходів до системи освіти. Саме тому відбуваються реформаційні процеси в освітній галузі, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів.

Вирішення цих питань стало особливо актуальним, коли розповсюдилася концепція, згідно з якою людина повинна розвиватися впродовж усього життя. Освіта дорослих як невід'ємна частина життєвої активності почала набувати великого значення. Організація ефективного процесу навчання дорослих вимагає, перш за все, пізнання факторів, які визначають специфіку навчання загалом, а також пізнання їх властивостей та функцій під час навчання.

В умовах розбудови національної системи освіти важливого значення набуває інноваційна діяльність, яка характеризується системним

експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема вдосконалення змісту післядипломної педагогічної освіти постійно перебуває в центрі уваги педагогів – теоретиків і практиків. Вона досліджувалась у різних аспектах: професіографічному (І. А. Зязюн, О. М. Пехота, Л. П. Пуховська, В. О. Сластьонін), діяльнісному (Ю. К. Бабанський, В. І. Бондар, В. І. Маслов), історичному (О. Л. Капченко, С. В. Крисюк); психолого-педагогічному (О. І. Бондарчук, М. В. Гриньова, В. Ф. Паламарчук, В. А. Семиченко), управлінському (Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, В. С. Пікельна, А. І. Чміль) та ін.

За останні роки значно виросла кількість наукових досліджень із проблем післядипломної освіти педагогічних кадрів на методологічному, теоретичному й емпіричному рівнях (О. І. Бондарчук, В. В. Дивак, А. М. Єрмола, Л. Я. Набока, В. І. Пуцов, М. І. Скрипник та ін.). Розвитку системи післядипломної освіти присвячено праці Л. М. Мітіної, В. В. Олійника, Н. Г. Протасової та ін.

Проблема створення концептуальних моделей регіональних інститутів післядипломної освіти

знайшла відображення у працях Г. С. Данилової, Л. Д. Покроєвої, Н. М. Чепурної.

Тому **метою статті** стало висвітлення конструктивного бачення сучасних проблем регіональної післядипломної освіти та пошук раціональних способів інноваційного розвитку інституту післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зусилля всіх освітян області сьогодні спрямовано на поліпшення якості освіти, підвищення престижу професії вчителя. Ключовим є питання професійного рівня педагога, вирішення якого значною мірою реалізується системою післядипломної педагогічної освіти.

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (ВППО), який було засновано ще 1940 року як обласний інститут підвищення кваліфікації вчителів, – єдиний на Волині заклад післядипломної педагогічної освіти.

Головною метою діяльності інституту є наукове і методичне забезпечення закладів освіти, підвищення кваліфікації керівних кадрів та педагогічних працівників, здійснення на базі загальноосвітніх навчальних закладів теоретичних і прикладних досліджень та їх упровадження в практику освітньої системи.

На сьогодні інститут є важливим суб'єктом реалізації державної освітньої політики на обласному рівні. Він забезпечує:

- неперервну освіту педагогічних кадрів регіону, здійснює підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти;

- науково-методичний супровід системи загальної середньої та дошкільної освіти шляхом формування готовності педагогів до впровадження державних освітніх стандартів;

- координацію діяльності районних (міських) методичних кабінетів, трансформування наукових ідей у педагогічну практику навчальних закладів;

- науково-методичний супровід реалізації інноваційних стратегій у сфері освіти (поширення успішних практик щодо державно-громадського управління; створення сучасних систем освітніх проектів та регіональних програм; проведення моніторингових досліджень, прогнозування основних тенденцій розвитку освіти; наукове керівництво та консультування інноваційної діяльності регіонального рівня).

Інститут зорієнтований на оновлення в моделюванні змісту, форм і методів підвищення кваліфікації педагогів. У Волинському ІППО, згідно з ліцензованим обсягом, підвищення кваліфікації щороку проходить 4,5 тисячі педагогів. В організації навчального процесу на курсах підвищення кваліфікації для працівників інституту головним є інтегративний підхід до побудови змісту освіти, зорієнтованість на наближення навчання до потреб

конкретної практики, забезпечення їх проходження в очно-дистанційній формі.

Виходячи із цього, у Волинському ІППО розроблено освітньо-професійні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Програми спрямовано на створення та розвиток умов для неперервного підвищення професійної компетентності педагогів шляхом розширення, поглиблення та оновлення загальнопедагогічних, загальнофахових та спеціальнофахових компетентностей, установок на саморозвиток і самоосвіту на основі здобутого раніше освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня, оперативної підготовки до змін в освітньому і суспільному житті, формування досвіду інноваційної діяльності, використання ІКТ. Особливістю кожної освітньо-професійної програми полягає в тому, що вона розрахована на підвищення кваліфікації педагогів конкретного фаху. Ця програма є комплексною, деталізується в навчально-тематичних планах для кожної категорії слухачів.

Структура навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації включає чотири цілісні взаємопов'язані навчальні модулі.

1. **Соціально-гуманітарний модуль** включає навчальні дисципліни, зміст яких спрямований на розширення та оновлення знань і вмій правових, економічних, політологічних, управлінських, соціогуманітарних та кадрових питань професійної діяльності слухачів. До варіативного блоку може бути включено спецкурси з такої проблематики: історія освіти України, українознавство, соціологія, культурологія, екологія, політологія, релігієзнавство, енергозбереження, економіка, українське ділове мовлення тощо (з урахуванням специфіки фаху педагогічних працівників, досвіду роботи та професійних запитів).

2. **Професійний модуль** включає навчальні дисципліни, зміст яких спрямований на отримання додаткових знань і вмій щодо новітніх досягнень у галузі педагогіки і психології, сучасного стану розвитку освіти, інноваційних технологій, актуальних проблем виховання у галузі управління навчально-виховним процесом тощо. До варіативного блоку може бути включено спецкурси з такої проблематики: практична психологія, педагогічна майстерність, проектна діяльність, позитивне мислення в освітянській діяльності, гендерна педагогіка, культура здоров'я тощо.

3. **Фаховий модуль** містить навчальні дисципліни, зміст яких спрямований на отримання додаткових знань щодо сучасного стану розвитку наукової дисципліни, нормативно-правового та методичного забезпечення викладання предмета, орієнтовна тематика навчальної практики в освітніх установах, упровадження інноваційних технологій

3 ювілеєм!

навчання у процесі викладання предмета, сучасної методики його викладання, використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення предмета, роботи з обдарованими учнями, допрофільної підготовки і профільного навчання, організації позаурочної виховної роботи з учнями. До варіативного блоку може бути включено спецкурси за вибором (з урахуванням специфіки фаху педагогічних працівників).

4. **Діагностико-аналітичний модуль** є інваріантним і передбачає настановче заняття, вхідне діагностування, захист творчих робіт чи авторських проектів, конференцію з обміну досвідом роботи, діагностування ступеня засвоєння змісту підвищення кваліфікації, підсумкове анкетування слухачів тощо.

Систему підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів спрямовано на задоволення інтересів освітян у професійному зростанні, забезпечення потреб регіону у кваліфікованих педагогічних кадрах, мотивацію їх до самоосвіти, творчої інноваційної діяльності. Адже інформатизація суспільства, швидка зміна технологій зумовлюють необхідність оновлення системи неперервної освіти педагогів, наукові знання та інформація загалом подвоюються і потроюються майже щороку. Це означає, що людина і суспільство щорічно мають справу з новими знаннями і виробничими технологіями, інструментами і матеріалами, засобами передачі інформації, зрештою, з новим соціальним і культурним середовищем, у якому розгортається суспільна й індивідуальна діяльність. Необхідно навчити людину оперативної, системної і послідовної опановувати нові знання, інформацію в умовах їх неперервного накопичення і розвитку, тобто забезпечити освіту впродовж життя, яка повинна стати способом і стилем суспільно-індивідуального буття людини в інформаційному суспільстві.

Розвиток інформаційних технологій в освіті спричинив появу нових форм навчання. Поряд із очною та заочною формами у ВНЗ дедалі частіше використовують дистанційну. Актуальним і доцільним є впровадження дистанційного навчання в освітню діяльність й інститутів післядипломної освіти.

Упровадження дистанційного навчання в освітній діяльності інституту покращує якість навчання, дає змогу задовольняти запити та потреби слухачів; викликає зацікавленість і розвиває навички самостійної роботи; забезпечує високий рівень фахового зростання педагогів – реальну, а не декларовану неперервність навчання, можливість задовольняти інтереси та запити педагогічних працівників у навчальній інформації в міжзастаційний період, посилити мотивацію навчання кожного слухача на індивідуальних

засадах, посилити творчу складову традиційного навчання завдяки використанню телекомунікаційних мереж (у тому числі Інтернет), запроваджувати модульні технології у навчання з постійним збереженням зв'язків щодо результативності засвоєння слухачами навчального матеріалу. Досвід упровадження дистанційного навчання слухачів на курсах підвищення кваліфікації у Волинському ІППО засвідчує, що ця форма ефективна і перспективна, дозволяє відкривати нові можливості для вдосконалення навчального процесу.

Адже на нинішньому етапі суспільству потрібні компетентні, ініціативні, відповідальні, вимогливі до себе та інших педагоги, керівники, для яких визначальним мотивом є підвищення якості освіти, особистісний ріст, уміння працювати в команді тощо. У зв'язку із цим, працівники інституту розробляють авторські методики, інноваційні моделі, нові технології, модернізують модель, спрямовану на професійний розвиток педагогічних кадрів; здійснюють низку діагностичних досліджень, які дозволяють отримати запити освітян щодо науково-методичного забезпечення й організаційно-педагогічних умов їхньої професійної діяльності, соціально-економічних умов функціонування системи освіти області, району (міста), загальноосвітнього закладу; з'ясовують рівень задоволення педагогічних працівників змістом фахового навчання, виокремлюють чинники професійного зростання. Це допомагає у добір форм і змісту неперервного навчання, що пропонується педагогу під час курсів підвищення кваліфікації та в міжзастаційний період.

Загальне спрямування діяльності працівників кафедр обумовлене науково-дослідною проблемою, над якою працює інститут: «Професійний розвиток педагогів в умовах освітнього середовища післядипломної освіти» (2014–2018 роки). Це передбачає формування основних засад інноваційного розвитку регіональної системи післядипломної педагогічної освіти, побудову моделі професійного розвитку підвищення кваліфікації педпрацівників в умовах курсової підготовки та в міжзастаційний період. Робота над проблемою передбачає впровадження моделі професійного розвитку освітян, актуальність якої полягає в оновленні змісту та технологій професійного розвитку педагогів у післядипломній освіті, врахуванні вимог Державних стандартів, диференціації навчання на різних ступенях загальної середньої освіти, змісту виховання в Україні як системи загальнокультурних і національних цінностей тощо.

Розвиток демократичних засад в освіті ставить високі вимоги до особистості керівника як головного організатора і вихователя педагогічного колективу. Він повинен не лише володіти глибокими знаннями і досвідом управлінської діяльності, але вміти працювати

з людьми, вести їх за собою, спонукати творчість та ініціативу, новаторство, володіти культурою спілкування, спонукати до підвищення рівня відповідальності колег за результати своєї роботи.

Одним із пріоритетів Волинського ІППО визнано підготовку педагогічних кадрів до інноваційної діяльності. Йдеться передусім про створення ефективних механізмів наукового керівництва дослідно-експериментальною роботою, встановлення тісної співпраці з вищими навчальними закладами та науково-дослідними інститутами, про активну участь у загальнодержавних та міжнародних освітніх дослідницьких проектах. В умовах розвитку інноваційного середовища в навчальних закладах наш інститут спільно з установами освіти області здійснює дослідно-експериментальну роботу всеукраїнського та регіонального рівнів. Так, в області працює три навчальних заклади, які мають статус експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня, та 32 зі статусом експериментального – регіонального рівня. Це дозволяє з допомогою ВІППО вдосконалювати діяльність навчальних закладів.

Працівники інституту розпочали роботу над створенням моделі мережевої взаємодії районних, міських методичних кабінетів, центрів для координації дій методичних служб щодо реалізації основних напрямів діяльності, мобілізації на співпрацю, пошук ефективних шляхів науково-методичного супроводу професійної роботи, мережевого консультування, обміну досвідом, взаємодії з формування готовності педагогів до інновацій. Усе це дозволяє модернізувати нинішню систему науково-методичної роботи і створити на її базі нову, що забезпечує якісніше надання освітніх послуг, сприяє розвитку професійної компетентності.

Інститут є координатором фахового розвитку педагогів у міжатакційний період. З цією метою запроваджено різні форми професійного вдосконалення: інформаційно-методичні наради, постійно діючі семінари, семінари-практикуми, семінари-тренінги, школи фахової майстерності; творчі групи; школу молодого педагога, школу методиста, конкурс «Учитель року», авторські лабораторії, творчі майстерні, проблемні семінари, майстер-класи тощо.

Важливим напрямом діяльності Волинського ІППО є функціонування 23 обласних авторських лабораторій, які діють на базі досвіду роботи педагогічних працівників, що мають звання «народний вчитель України», «заслужений вчитель України», переможців та лауреатів всеукраїнського конкурсу «Учитель року». Метою діяльності обласних авторських лабораторій є прискорення трансформації перспективного педагогічного досвіду в широку педагогічну практику, сприяння розвитку професійної майстерності освітян області.

Ще одним актуальним напрямом роботи інституту залишається пошук, розвиток і підтримка обдарованої учнівської молоді. Зокрема: впровадження ефективних методик, засобів і технологій для навчання, виховання і розвитку обдарованої молоді; сприяння участі у всеукраїнських та міжнародних інтелектуальних і творчих змаганнях, узагальнення та поширення перспективного досвіду роботи навчальних закладів нового типу з питань організації роботи з обдарованими дітьми. Результатом цієї роботи є перемоги волинських школярів на різноманітних олімпіадах, турнірах та конкурсах.

Проте методична робота сьогодні має переорієнтуватися на забезпечення сучасних європейських підходів у навчанні й вихованні дітей, що вимагає організації науково-методичної діяльності на основі інноваційних освітніх проектів.

Сучасний розвиток суспільства в умовах інтеграції України в європейське і світове освітнє співтовариство вимагає відповідного вдосконалення системи освіти. Переносючи це завдання в практику діяльності, ВІППО активно залучає педагогів до міжнародної співпраці шляхом реалізації освітніх проектів. Упровадження інноваційних підходів, здійснення міжнародної співпраці не є самоціллю. Ми вважаємо, що сучасній школі потрібні не просто вчителі-професіонали, а справжні подвижники своєї справи, яскраві особистості, здатні долати труднощі та працювати творчо. Беззаперечним є той факт, що тільки вчитель, який навчається впродовж життя, здатен виховати конкурентоздатну особистість.

Час вимагає ефективного підходу до впровадження інклюзивної освіти, психологічного супроводу дітей. Сучасні реалії нашої держави ставлять високу оцінку змісту виховної роботи у закладах освіти. Щоденний героїзм наших воїнів, подвижництво у волонтерській діяльності пересічних громадян – це певною мірою заслуга вчителів. Виховання патріотизму, виховання громадянина держави і надалі залишається пріоритетним у цій ланці роботи.

З метою поліпшення організації курсової підготовки педагогів постійно вивчається громадська думка слухачів курсів щодо їх оцінок навчального процесу, організації самостійної роботи, комфортності умов перебування в інституті. Результати соціологічних опитувань аналізуються на засіданнях вченої та науково-методичної рад, на яких виробляються основні напрями підвищення ефективності діяльності ВІППО.

За підсумками 2014 року задоволені курсами підвищення кваліфікації в цілому 80,1 % респондентів, 18,9 % – задоволені частково, 0,3 % – не задоволені та 0,7 % – не визначилися з оцінкою.

Рис. 1. Задоволення слухачів курсами підвищення кваліфікації, %

Серед основних результатів перебування на курсах підвищення кваліфікації опитані слухачі відзначають: почули і побачили чимало нового і цікавого для себе (63 % респондентів), підвищили теоретичний рівень фахових знань (59 %), познайомилися з творчими педагогами та їх досвідом (52 %), отримали необхідні консультації від працівників ВІППО – кожен другий опитаний; оволоділи новими формами і методами роботи (44 %), оволоділи елементами нових освітніх технологій (39 %), ознайомились з перспективним досвідом роботи шкіл області (30 %).

Разом з тим, важливими для слухачів є комфортність проживання в гуртожитку, наявність Wi-Fi-покриття, можливість харчування в буфеті, екскурсії в музеї та культпоходи до театру. Можливістю отримати медико-консультативну допомогу в обласних клінічній та онкологічній лікарнях скористались понад тисяча педагогів, які навчалися на курсах. Останнім часом, враховуючи складні фінансові умови, зроблено ремонтні роботи (в тому числі за віднайдені позабюджетні кошти) у приміщенні інституту – теж для слухачів курсів і працівників. Вирішено питання харчування слухачів; запроваджено соціальний пакет для безкоштовного медичного

огляду педагогів області, які проходять курси підвищення кваліфікації. Тож поряд із нашою науковою, науково-методичною, навчально-методичною, інноваційною та дослідно-експериментальною роботою розвивається і господарська діяльність, працюємо над зміцненням матеріально-технічної бази.

Названі результати й окреслені проблеми визначають плани і перспективи змісту роботи інституту. Їх реалізація дасть можливість створити потужний навчальний заклад післядипломної освіти, який ефективно виконуватиме функції обласного координаційного науково-методичного центру в системі освіти області.

Висновки. Проблеми післядипломної педагогічної освіти специфічні. Вони стосуються і тих, хто навчається, і тих, хто навчає, а також змісту, форм, методів, засобів навчання. Позитивним є те, що система сьогодні існує; проте не підлягає сумніву і те, що нагальною потребою є реформування діяльності, оновлення підходів до підвищення кваліфікації педагогів, удосконалення роботи в міжтестастійний період.

Ми бачимо своє завдання в тому, щоб спрямувати підвищення кваліфікації освітян на розширення інтелектуальної обізнаності, оновлення і суттєве доповнення отриманих психолого-педагогічних та фахових знань, вивчення нових технологій організації навчального процесу, узагальнення і впровадження перспективного досвіду. Виходимо з того, що розвиток активності педагогічних кадрів – процес керований. Тому цілеспрямовано беремо на себе функції координатора роботи всіх методичних підрозділів області – від шкільного методичного кабінету і вище. Все це дозволяє суттєво вдосконалювати якість підвищення кваліфікації педагогів, реалізувати міжнародні освітні програми і проекти, забезпечити інтеграцію у європейський освітній простір.

Література

1. Аймедов К. В. Загальна педагогіка та історія педагогіки : підручник / К. В. Аймедов, В. В. Бабієнко, В. А. Бабієнко, В. В. Сторож. – К. : Вид. дім «Слово», 2014. – 352 с.
2. Клокар Н. І. Управління професійним зростанням керівників загальноосвітніх навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти / Н. І. Клокар // Рідна школа. – 2004. – № 5. – С. 25–29.
3. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи : навч. посібн. / І. В. Малафійк. – К. : Вид. дім «Слово», 2015. – 632 с.
4. Олійник В. В. Загальнотеоретичні підходи до управління і їх вплив на розвиток системи підвищення кваліфікації та підготовки керівників загальноосвітніх закладів / В. В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2002. – № 2. – С. 60–62.
5. Олійник В. В. Тенденції розвитку післядипломної освіти в умовах трансформації суспільства / В. В. Олійник / Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 1. – С. 55–56.
6. Положення про республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 17.11.2000 р. № 538 // Книга методиста. Організація, завдання і зміст методичної роботи / упоряд.: Г. М. Литвиненко, О. М. Вернидуб. – Х. : Торсінг-плюс, 2006. – С. 577–584.
7. Чернишова Є. На шляху модернізації післядипломної педагогічної освіти / Є. Чернишова // Освіта України. – 2010. – № 53–54.